

De quibusdam virtutibus Saxonum istorum. p. 36.

Cap. 7.

**SEQVUNTUR CAPITVLA
SECUNDÆ PARTIS.**

D e conversione Saxonum antiquorum ad fidem, & primis parentibus ibidem.	Cap. 1.
De Carolo Magno & Pipino ejus patre & aliis qui hanc terram armis ceperunt, & fidei subdiderunt.	Cap. 2.
De primo ingressu Caroli in Saxoniam.	Cap. 3.
De rebellionē Saxonum.	Cap. 4.
De pertinacia & præliis Wedekini.	Cap. 5.
De ultimis bellis habitis contra Saxonos.	Cap. 6.
De pace facta & conversione Wedekini.	Cap. 7.
De solemnī instructione episcopatum utriusque Saxonie.	Cap. 8.
De consummatione & confirmatione Saxonum, & adventu sancti Leonis papæ in provinciam.	Cap. 9.
De Canonizatione sancti Caroli, & periculis post ejus obitum emerſis, & conversione quatuor provinciarum magnarum.	Cap. 10.
De institutione provida quoad utrumque statum, & legibus ac juribus illic per Carolum traditis.	Cap. 11.

**CAPITVLA TERTIÆ PARTIS
QVÆ SVPER JVCVNDISSIMA
SVNT.**

D e apostolatu Westphalorum per orbem.	Cap. 1. & jucundum.
De legatione Westphalorum per orbem. p. 124.	Cap. 2.
De modo egressionis legatorum horum.	Cap. 3.
De quibusdam exemplis, & varia fortuna legatorum istorum.	Cap. 4.
De exercitiis legatorum horum.	Cap. 5.
De multiplici patientia legatorum istorum.	Cap. 6.
De affinitate Westphalie ad cæteras provincias.	Cap. 7.
De sanctis & illustribus personis, & reliquiis terræ nostræ.	Cap. 8.
De spectabili institutione hujus provincie, & maxime diocesis Monasteriensis.	Cap. 9.
De excusanda patria nostra in quibusdam.	Cap. 10.
Exhortatio ad domicellos pro antiquis juribus conservandis.	Cap. 11.
Exhortatio ad majores de gratitudine & concordia servanda.	Cap. 12.
Exhortatio ad omnes Westphalos in generali.	Cap. 13.
De gratis exhibendis Deo, pro illuminatione nostratum.	Cap. 14.

XXVI.

**ADDITIONES ET EMENDATIONES AD
VITAM B. MATHILDIS REGINÆ GERMANIÆ,**

*extantem Tom. I. pagina 192.
ex MSto.*

Witiking quoque, qui inter eos (Saxones) & claritate generis & opum amplitudine eminebat, quiqve perfidie eorum auctor & incensor indefessus erat, ad fidem Karoli sponte veniens, apud Tiniacum baptizatus & à Rege de fonte susceptus est; sicqve Saxonia tota superata & subiecta est. Hujus Witikindi filius *Wigbertus*, Christianæ religionis cultor devotus, filium procreavit, quem *Walsbertum* vocavit; qui & ipse ab ipsa infantia religiosus, cum factus esset vir, Romam causa orationis & reliquiarum acquirendarum tetendit, corpusqve Sancti Alexandri, filii Sanctæ Felicitatis integrum accipiens à Pontifice tunc temporis *Leone*, in Saxoniam detulit, & in loco, qui dicitur *Wigaltingohusen* (a) locavit.

Nnn 2

(a) hodie *Wildeshausen*.

locavit. Ex ejusdem Saxonicae gentis stirpe vir nobilis & permagnificus est egressus, nomine *Luitolfus*, qui & ipse religionis gratia Romam profectus, Beati Innocentii Papae reliquias inde ad-
duxit. Hic habuit filios duos, *Brunonem* & *Ottonem*; quorum major *Brun*, cum totius Saxoniae
Ducatum administraret, exercitum contra Danos duxit, ibique occisus, Ducatum fratri *Otto-*
ni reliquit. His erat soror, nomine *Luitgard*, quam Ludewicus Rex, filius Arnolphi Imperatoris,
uxorem duxit: sed non diu postea vixit. Quo sine filiis mortuo, omnis Francorum Saxonumque
populus voluit *Ottoni* Duci diadema imponere regni. Quod cum ille, quasi jam senio gravior,
recusaret: ejus consulto Francorum Dux *Conradus* ungitur in Regem. Summa tamen semper &
ubique fuit penes *Ottonem*. Natus est autem eidem *Ottoni* ex uxore, *Hadewic* dicta, nomine
Henricus, qui libera primus potestate regnavit in Saxonia. Hic cum in primæva ætate omni virtu-
tum genere vitam suam exornaret, pater ejus, videns prudentiam adolescentis, reliquit ei exer-
citum adversus *Dalmantiam*, contra quam ipse diu militavit. *Dalmantii* ergo, impetum ejus ferre
non valentes, conduxerunt adversus eum *Avares*, quos modo vocamus *Ungarios*: qui, ut quidam
putant, reliquiae sunt *Hunorum*; qui, ut in *Gothorum* legimus *Historia*, egressi à Gothis, mul-
ta mala inferebant gentibus finitimis: Quos postremo, *Pannoniam* inhabitantes, *Karolus*
Magnus devicit, &, ut dicitur, à conveta gentium depopulatione ingenti vallo circumclusos
prohibuit. Quod opus *Arnolphus* Imperator destruxit, eosque contra *Zventiboldum* *Maravaro-*
rum Regem in auxilium sibi eduxit: Qui inde quantam stragem quantamque injuriam Franco-
rum regno fecerint, urbes adhuc desolatæ restantur. Hi etiam à *Dalmantiis* evocati, magnam
cladem in Saxonia fecerunt, multamque prædam abduxerunt. *Henricus* ergo contra illos iusti-
piens militiam quocumque se vertebat, prudenter se agebat, & domi Militiæque bonos mores
colebat. Factus autem vir, annitente patre, genere sibi consimilem fortitur uxorem, nomine
Mathildem, puellam tam religione quam formâ latis egregiam, *Theoderici* præpotentis Comitis
filiam: Quæ à præfato *Witikindo* duxit genealogiam; de qua paulo post latius differemus. Tri-
bus post hoc annis transactis, pater patriæ *Magnus* Dux *Otto* defunctus, illustri & magnifico
filio suo *Henrico* totius Saxoniae Ducatum reliquit. Rex autem *Conradus*, cum sæpe expertus
fuisset virtutem novi Ducis, veritus est ei committere omnem potestatem patris. Quo factum
est, ut offensionem incurreret totius exercitus Saxonici. Quorum vultum erga se austriorem
Rex cernens nec Ducem eorum publico bello se posse conterere, præ innumera multitudine
exercitus; Egit, ut quoquo modo interficeretur dolo, ad hoc habens, ut fertur, maxime
idoneum *Moguntinæ* sedis Episcopum, nomine *Hattonem*, cujus consilio & *Adelbertus* *Babenber-*
gensis deceptus est. Hic prædictum Ducem aggressus dolo, fecit ei fabricari torquem auream
& invitavit eum ad convivium, quo magis ab eo muneribus honoraretur. Interea Pontifex,
considerandi operis gratia ingressus ad aurificem, visa torque fertur ingemuisse. Gemitus cau-
sam cum artifex requisisset, respondit: Quia optimi sibi que carissimi viri scilicet *Henrici* Ducis
sanguine torques illa deberet intingi. Audita aurifex silentio texit, & opere perfecto ac reddi-
to, missionem petiit & accepit; obviansque Duci, eunti ad ea negotia, indicavit ei, quæ au-
divit. Ipse autem vehementer iratus, vocat Legatum Pontificis, qui jam pridem aderat invi-
tandi ejus gratiâ & ait: Vade, dic *Hattoni*, quod durius collum non gerit *Henricus* quam
Adelbertus, & quod melius rati sumus domi sedere, & de ejus servitio tractare, quam comitatus
nostri multitudine eum gravare. Et statim reversus, omnia, quæ juris ipsius erant in omni Sa-
xonia vel *Thuringia*, occupavit. *Burchardum* quoque & *Bardonem*, quorum alter gener Regis
erat, in tantum affixit, ut terrâ cederent; eorumque possessiones ipse militibus suis totas di-
visti. *Hatto* autem Episcopus, videns, suis calliditatibus finem impositum, nimiam tristitiâ ac mor-
bo pariter confectus, non post multos dies interiit. Fuerunt etiam, qui dicerent, quod ful-
mine tactus, ejusque ictu dissolutus, post tertium diem defecisset. Rex autem misit fratrem
suum *Eberhardum* cum exercitu ad devassandam Saxoniam. Qui appropinquans urbi, quæ di-
citur *Heresburg*, superbe, ut tradunt, locutus est, quod nulla sibi major cura esset, quam, quod
Saxones præ muris se ostendere non auderent, ut cum eis dimicare posset. Adhuc sermo in ore
illius erat, & ecce, Saxones occurrerunt illi miliario uno ab urbe: initoque certamine, tanta
cæde Franci multati sunt, ut à mimis declamaretur: Ubi tantus illi infernus esset, qui tantam
cæcorum multitudinem capere posset. Frater autem Regis à timore absentiae Saxonum liberatus
est, quia eos & præsentem vidit, & ab ipsis turpiter fugatus discessit. Audiens autem Rex, ma-
le pugnatum à fratre, congregata omni virtute Francorum, perrexit ad requirendum *Henricum*.
Quo comperto in præsidio urbis, quæ dicitur *Gruona*, tentavit illud oppugnare præsidium; Et mis-
sa prius legatione pro spontanea deditione spondet per hanc, se sibi amicum affuturum, nec ho-
stem experturum. Huic legationi intervenit *Dietmarus* ab orientalium Saxonum parte, vir disci-
plinæ militaris peritissimus, varius, consilioque magnus, & qui calliditate ingenita multos mor-
tales superaret. Hic superveniens, Legatis Regis præsentibus, interrogat Ducem, ubi vellet
exercitum metari. At ille, jam perivasus cedere Francis, accepit fiduciam audiens de exercitu,
credens, ita esse: *Dietmarus* vero fiste loquebatur, cum quinque enim tantummodo viris adve-
nerat. De numero autem suscitante Duce, ad XXX. fere Legiones se producere posse respondit.
Ita de-

in *Quitilinburg* transferri præcepit, atque ad perpetuam Domini sui *Henrici* ac suam memoriam inibi Domino servire instituit.

pag. 198. lin. 1. *parem* -- pacem. Ibid. *In omnibus ejus actionibus & confabulationibus laudabilis*. -- Omnibus mitis & affabilis fuit. Neminem damnavit; nulli malum pro malo reddidit. Nihil arbitrio suo agebat, sed omnia ad nutum Dei referebat. Sermo ejus modestus & tempore congruo prolatus; nec unquam reticuit, quod loquendum fuit. In omnibus ejus actibus laudabilis apparuit gravitas & admiranda dignitas. Domesticos omnes, famulos & ancillas, variis actibus, literis quoque instituit. Nam & ipsa literas novit, quas adhuc adolescentula in *Monasterio Hervordienfi*, avia sua, *Matre Theodorici*, ejusdem loci *Abbatissa* docente, didicerat. In omnibus his admodum intenta erat etiam studio orationis. 17. *pernox in oratione non cessabat Deo servire*. -- pernoctabat semper in psalmodia & orationibus.

pag. 203. lin. 7. *Clementia vero Dei omnipotentis meritum venerabilis Regina &c.* -- Deum vero ab ipsis cunabulis in omnibus & super omnia diligens, nihil ejus amori præposuit; quod ex præcedentibus & subsequens virtutum ejus præconiis convinci poterit. Nam, ut *Beatus Gregorius* ait, nunquam est amor Dei otiosus. Operatur enim magna, si est: Si vero operari renuit, amor non est. Probatio ergo dilectionis, exhibitio est meritis. Tanta ergo ac talis, interdum etiam claruit miraculis. II. *Regina vero illorum adventu* -- Christi famula nihilominus maximo ad id opus, ut *Reginam* decebat, apparatu impenso. 17. *Projecit ab alto cacumine* -- qui, dimissus ab alto. 22. *Mos quippe fuerat &c.* Cottidie ad missarum solemniam offerre consueverat cum aurea ampulla: quæ cum quodam die incuriâ obsequentium fuisset perdita: 23. *obviam habuit quandam cervulam* -- obviantem sibi capreola. 33. *Regalis progenies quodam tempore &c.* Convenientibus aliquando filiis & nepotibus in loco, *Fraiso* nominato, advenit & venerabilis *Regina*, cum parvulo suo nepote *Henrico* *Henrici Ducis Bajoariorum*, jam defuncti, filio. 38. *Et secum Adelheida Regina &c.* -- cum *Regina Adelheida*, quæ post defunctam, eidem nupsit *Otoni Regi*. Assistentes eidem mensæ *Otto* puer filius *Otonis* & *Henricus* jam dictus, cœperunt inter se more puerili ludere.

Pag. 204. lin. 1. *Speramus autem non excidere &c.* -- Confidimus enim, nunquam hoc nomen de nostra generatione auferendum, donec de hujus pueri oriatur femine, regali sublimetur dignitate. Quis dubitet, hanc Prophetiam in *Henrico Babenbergensi*, ipsius pueri postea filio, adimpletam: Qui post Ducatum *Bajoariæ* optime administratum, *Ottone III.* Imperatore, reverentem ipsius *Mathildis* pronepote defuncto, ipse nihilominus pronepos, Imperii suscepit coronam. Præterea eadem Dei famula *Monasterium* in quodam loco, *Palidi* nominato, construxit; quo congregationem Clericorum, necessariis quibusque sufficienter attributis, adunavit. Alterum sane in castro, *Nothusun*, dicto, *Ottone Rege* filio suo ad *Haliam* profecto, consentiente nepote suo ejusdem nominis, quem secum retinuerat, construxit, quo curiam Sanctimonialium, Deo & Sanctæ *Mariæ* perpetuo famulantium, congregavit. 30. *Iniuncta pervulgabatur Otoni Imperatori in Roma &c.* -- Interea *Ottone* jam Imperatore ab Italia reverso, mater sua cum nepotibus *Colonia*, ubi tunc *Archiepiscopus* filius *Brun* præsidebat, obviam venit. Advenit & ipsius filia *Gerbire* *Regina*. 41. *Introivit Episcopus Baldericus &c.* -- introiit & *Baldericus* *Leodicensis* *Episcopus*, prædicti *Brunonis* *Archiepiscopi* quondam *Didascalus*, & conquiescendo benedixit omnibus. 46. *Et videns filios filiorum tuorum* -- Ecce, sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Illa è contra gratias egit, quod sibi Dominus ex *Sion* tantum benedixerit. 48. *quasi angeretur timore &c.* -- quanto angeretur timore, quod jam exorsa ædificare, non posset consummare. 52. *quia inchoavimus* -- quod inchoavimus. 53. *virorum omnium* -- vestrum omnium.

Pag. 205. lin. 6. *Tunc pro se suorumque salute &c.* -- Mox manu sua confirmat, quæ Christi famula illi loco tradiderat: Insuper & alia addidit, quæ mater exposulavit. 15. *quæ in hoc loco commendavimus fidei vestra* -- quod tibi de hoc loco suggessimus. 25. *Amplectentes se invicem, fletus virorumque humectavit faciem* -- post missas & orationem, post lacrimas invicem fusas ac oscula motua, dimiserunt se. 27. *euntem filium &c.* -- Oblatu oculorum euntem filium deducebat ad equum. 28. *proprie* -- prope. 35. *Quid vobis prodest* -- quid nobis proderit, ibid. *vos intuenso* -- nos invicem intuenso. 38. *Tantum anima nostra hæc munera remittite* -- Hoc tantum beneficii animæ matris repende. 44. *Jam jam appropinquavit hora multis luctuosa &c.* -- Beata igitur *Mathildis* jam senio fessa, (non minus enim quam septuagenaria erat appropinquante tempore miserendi ejus, per continuum annum laborabat languore vehementi. Itaque circumitis pene universis *Saxoniarum* monasteriis, & necessariis quibusque distributis eis, postremo *Nothusun*, sibi dilectum adiit locum, ubi jam *Quitilinburgam* nihilominus constituerat *Abbatissam*. 53. *Singularum* -- singularum. 56. *iterum Abbatissam ad se vocavit &c.* -- Convocatis sanctimonialibus, post plurima, quæ inter se conferebant, his Christi famula eas alloquitur sermonibus: Dominum semper diligite vide pag. 206. lin. 16.

Paginâ illâ 206. lin. 20. *neminem ultra videbitis vobis placabiliorem* -- nullam sollicitiorem circa salutem animarum vestrarum ultra poteritis invenire. 22. *Spe tendite in Deum* -- spei vestræ anchoram figite in Deo. 35. *Cum igitur innumera consuevit multitudo &c.* -- Audiens autem *Wilhelmus* præsul *Mogontinus*, *aviam suam* infirmam, advenit, & obituro visitavit obituram, & suæ mortis velic-

is nefcius, adiit post se in præfenti vita non diu victuram. 58. *Abbatissam Richburgam interrogans* -- interrogans præfatam Abbatissam R. quæ secum illuc venerat, & sibi semper aderat;

Pag. 207. lin. 1. *At illa, ubi sunt, inquit, pallia &c.* -- nil superesse didicit, nisi pallium, quod superponendum feretro suo iusserat reservari. Illud, inquit, affer, ut nostro nepoti in pignus amoris donetur. 8. *Hæc munera, nostri sint monumenta* -- istud charitatis donum mei apud te sit commonitorium. 11. *Ut si Domina nostra obitus eveniat &c.* -- ut si secus acciderit, citius renunciare possit, ut iterum adveniamus. 16. *ibique medicinalem &c.* -- ibi medicinalem potionem accepit, moxque reipentina morte obiit. Sicque prophetia famulæ Dei completa. Divinis officiis & eleemosynis fecit memoriam agi. 25. *ut Presbyteros & Sanctimonialibus convocarent* -- convocatio Presbyteris & Sanctimonialibus, quæ ad exsequias suas attinerent, præparari fecit. 31. *Post hæc præcepit, ut omnes exirent* -- Post hæc exceptis ipsius ministris, omnibus iussu ejus egressis, post salutaria monita, *Mathildis* nepti suæ, filiæ *Otonis* Imperatoris, ipsius loci Abbatissæ, ac sæpe dictæ R. Northusumensi monasterio prælatæ, exhibita; Post peccatorum confessionem Presbyteris & Sanctimonialibus factam; Post ista, inquam, omnia, peractis missarum solemnibus, communionem corporis & sanguinis Christi accepit, ac deinde, ut psalmi coram se cantarentur, & passiones Christi legerentur, admonuit. Ipsa vero oculis & manibus elevatis, animo & spiritu jam in cælum suspensa, jacebat. 59. *propriis manibus imponens cinerem capiti* -- cinerem propriis manibus supponebat capiti.

Pag. 208. lin. 9. *Igitur sepelierunt corpus in Basilica S. Servatii &c.* -- sepulta est autem in Basilica S. Servatii; Sic ipsa proposuerat; juxta sepulchrum Regis *Henrici*. Igitur Beata *Mathildis* Regina, genere Saxonica, Regis *Henrici* relicta, plena omni honore, plena operibus bonis & eleemosynis, cunctis divitiis distributis servis Dei & ancillis ac pauperibus, anno Domini incarnationis DCCCCLXVII. viduitatis autem suæ XXXI. II. Id. Martii, sabbatho primæ hebdomadæ quadragesimæ, ea scilicet hora, quæ pauperes in quadragesima semper recreare consueverat, id est, nona, de labore ad requiem cum fructu sexagesimo transit, reddente illi Domino coronam justitiæ, propter quæ tanta & talia, dum adhuc viveret, non destitit agere. Multorum festivitates Sanctorum in Ecclesia celebrantur, &c. vid. lin. 17. seqq.

XXVII.

EMENDATIONES ET SUPPLEMENTVM
CHRONICI WEINGARTENSIS MONACHI DE GVELFIS
PRINCIPIBVS.

Ex MSto.

Pag. 781. lin. 20. igitur - - - hujus. leg. *igitur rationis hujus*, 43. jam majori. - - *tam majori*,
pag. 782. lin. 1. leg. *successores suos*, 4. quia - - *quod*, 13. *festinarius* - - *festinatis*, 25. primo - -
tertio. 48. *Ethiogonem* - - *Ethichonem*, 50. *Stutzina* - - *Schuzina*.

pag. 783. lin. 1. *Eiifilingen* - - *Enfilingen* ibid. *Andiliungen* - - *Andiluingen*, 2. *Lugenetz* - -
Lugenitz, 6. *ministrilibus* - - *ministerialibus*, 8. *Herili Sella* - - *Heciliscolla*, ibid. *Raprechceswil-*
lare - - *Raprechteswillare*, 12. *Richluit*, leg. *fuit Richlint*, 13. *Cono* - - *Cuno* ibid. *Leapaldum* - - *Leo-*
paldum, 17. *Diehon*, 22. *Gaubac* - - *Cubach*, 23. *Uringen & Selinbach* - - *Uringen & Selmbach*, 24.
24. *natura debitum*, 25. *humatus*, 26. *WELFONE* leg. *WELFONE SECUNDO*, 27. *Glihtberg* - -
Glihtberg, 28. *Juitham* - - *Imizam*, 29. *Moringen* - - *Möringen*, 30. *Clismam* - - *Elisnam*, 34. *Duce*
Suevia Imperatori *Conrado Salico*. tria illa vocabula: *Suevia*, *Conrado Salico*, defunt in MSto.

pag. 784. lin. 2. quam Atho ditissimus Marchio Estensis Italiae. leg. *quam Azzo ditissimus Mar-*
chis Italia, confirmante conjecturam, editioni nostræ annotatam, Manuscripto. 3. *Elisma* - - *Eli-*
ma, 10. convocatis Dominis leg. *convocatis suis*, 12. *IMPERATORI RESTITIT* - - *IMPERATO-*
RI VERONÆ RESTITIT, 17. *Wingartin* - - *Winigartin*, 18. & qui. leg. *avi* ex MSto, juxta con-
jecturam. 29. *Bawaria*, 43. *Baldubini* - - *Balduvini*, 49. *Zwifalten* - - *Zwivitam*.

pag. 785. lin. 1. *Buchorn* - - *Bouchorn*, 5. *volens de* - - *volens Deo*, 8. *sancta loca*, 8. *Utamut* - - *ut-*
amut, quemadmodum jam ex conjectura emendaveramus 19. *MEHTILDAM* - - *MAHTIL-*
DAM, 23. quique & utriusque. 33. *domino* - - *dominio*, 38. *potentes* - - *potenter*, 40. *Magmonis* - -
Magmonis, ibid. *sua de est* in MSC, ibid. *Vulfildem*, 42. *filias suas*, ibid. *Coitholdo*, 43. *sororem ejus quidam*,
omissa voce *Berchtam*, 46. *Alicugam* - - *Ailiegam*, 47. *Schiten* - - *Schirin*,

Pap. 786.